

Ergenlerde Gelecek Beklentisi ve Dindarlık İlişkisi

The Relationship Between Future Expectations and Religiosity in Adolescents

Mehmet Nesim ANUŞTEKİN

Dr. Millî Eğitim Bakanlığı, Van

Dr. Ministry of National Education, Van

e-posta: anustekinnesimm@hotmail.com

Orcid: 0000-0001-9540-5315

Murat DOĞAN

Dr. Millî Eğitim Bakanlığı, Erzurum

Dr. Ministry of National Education, Erzurum

e-posta: mrdogan@hotmail.com.tr

Orcid: 0000-0001-8321-1687

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 19.01.2026

Kabul Tarihi / Date Accepted: 06.06.2026

Yayın Tarihi / Date Published: 28.06.2026

Atıf / Citation: Anuştekin, Mehmet Nesim, Doğan, Murat “Ergenlerde Gelecek Beklentisi ve Dindarlık İlişkisi”. *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 27 (Haziran 2026), 694-719. DOI: 10.34085/buifd.1867305

İntihal: Bu makale, ithenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by ithenticate. No plagiarism detected. web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/buifd>

Öz

Fiziksel, duygusal, sosyal ve psikolojik gelişimde önemli bir aşama olan ergenlik dönemi, yetişkinlik dönemine adım atılan süreçtir. Kimlik gelişiminin yaşandığı bu dönemde birey dünya görüşünü, yaşam amaçlarını ve inançlarını belirlemeye başlar. Bu dönemde gelecekteki kariyeri ve yaşamı ile ilgili planlamalar da yapmaya başlayarak geleceği ile ilgili beklentiler geliştirir. Dinî inançlar, geleceğini inşa etme sürecindeki ergene umut aşılayarak onun gelecek beklentisine katkı sunabilmektedir. Gelecek beklentisi ile dindarlık ilişkisini betimsel ve ilişkisel açıdan incelemeyi amaçlayan bu çalışmada “Ergenlerin gelecek beklentisi ve dindarlıkları ne düzeydedir?”, “Ergenlerin gelecek beklentisi ve dindarlık düzeyleri arasındaki ilişki ne düzeydedir?” ve “Gelecek beklentisi ile dindarlık düzeyleri; cinsiyet, sınıf, sosyo-ekonomik düzey, anne-baba eğitim düzeyi ve algılanan anne- baba tutumu değişkenleri açısından farklılaşmakta mıdır?” sorularına cevap aranmıştır. Araştırmanın tecrübi verileri 2023-2024 eğitim öğretim yılında Diyarbakır ilinde ortaöğretim kurumlarına devam eden öğrenciler arasından seçilen 13-18 yaş aralığındaki 401 öğrenci örneklem grubuna, “Kişisel Bilgi Formu”, “Ergen Gelecek Beklentisi Ölçeği” ve “Dindarlık Ölçeği” uygulanarak elde edilmiştir. Elde edilen veriler üzerinden t testi, ANOVA, Kruskal-Wallis Testi ve Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları tablolaştırılarak literatür çerçevesinde yorumlanmıştır. Analiz sonuçlarına göre ergenlerin gelecek beklentisi düzeyleri ve dindarlık düzeylerinin yüksek olduğu görülmüştür. Çalışmada gelecek beklentisi ile dindarlık arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, Ergenlik, Gelecek Beklentisi, Din, Dindarlık.

Abstract

Adolescence, an important stage in physical, emotional, social, and psychological development, is the process of transitioning into adulthood. During this period of identity development, individuals begin to define their worldview, life goals, and beliefs. They also begin to make plans for their future career and life, developing expectations for the future. Religious beliefs can contribute to adolescents' future expectations by instilling hope in them as they build their future. Aiming to examine the relationship between future expectations and religiosity from a descriptive and relational perspective, this study asks: “What are the levels of adolescents' future expectations and religiosity?” “What is the level of relationship between adolescents' future expectations and their level of religiosity?” and “Do future expectations and levels of religiosity differ in terms of gender, class, socio-economic level, parental education level, and perceived parental attitude variables?”. The empirical data for the study were obtained from a sample group of 401 students aged 13-18 selected from secondary education institutions in Diyarbakır province during the 2023-2024 academic year. The empirical data for the study were obtained by administering the “Personal Information Form”, “Adolescent Future Expectations Scale”, and “Religiosity Scale”. T-tests, ANOVA, Kruskal-Wallis tests, and Pearson correlation analyses were performed on the obtained data. The analysis results were tabulated and interpreted within the framework of the literature. According to the analysis results, adolescents' future expectation levels and religiosity levels were found to be high. The study found a positive and significant relationship between future expectations and religiosity.

Keywords: Psychology of Religion, Adolescence, Future Expectations, Religion, Religiosity.

Giriş

Ergenlik dönemi kişilik gelişiminin hızlı yaşandığı sosyal ve psikolojik değişimlerin belirginleşmeye başladığı süreçtir. Kendisini ve dış dünyayı keşif çabasında olan ergen geleceğe yönelik hayaller kurar ve beklenti içerisinde olur. Bu beklentileri içsel ve çevresel faktörlerle şekillenir. Bu dönemde din ergenin karşılaştığı zorlu yaşam olaylarına anlam yükleme, yaşamda amaç oluşturma, geleceğe umutla bakabilme gibi birçok konuda destekleyici ve yol gösterici işleve sahiptir.

Literatür incelendiğinde ergenlerde dindarlığın siber zorbalık¹, zekâ², maneviyat³, değerler⁴, sosyal medya bağımlılığı⁵, şiddet eğilimi⁶, hayat memnuniyeti⁷, anlam arayışı⁸, saldırganlık⁹, öz denetim¹⁰, narsizm¹¹, psikolojik iyi oluş¹², hayatın anlamı¹³, kaygı¹⁴ gibi konularla çalışıldığı; gelecek beklentisinin ise mutluluk korkusu¹⁵, sağlıklı yaşam tarzı¹⁶,

¹ Sezai Korkmaz - Ali Ulvi Mehmedoğlu, “Dindarlık, Siber Zorbalık ve Problemler İnternet Kullanımı İlişkisine Dair Nicel Bir Araştırma”, *Dini Araştırmalar* 21/53 (2018), 35-54.

² Ahmet Canan Karakaş, “Manevi Zekanın İç Yönelimli Dindarlık, Affetme Esnekliği ve Öznel İyi Oluşla İlişkisi”, *Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 1/1 (2017), 53-63.

³ Ümit Horozcu, “Tecrübi Araştırmalar Işığında Dindarlık ve Maneviyat ile Ruhsal ve Bedensel Sağlık Arasındaki İlişki”, *Milel ve Nihal* 7/1 (2010), 209-240.

⁴ Betül Acat, *Ergenlerde Dindarlık, Değerler, İnternet Bağımlılığı ve Hayat Memnuniyeti İlişkisi*. (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019).

⁵ Ahmet Kasım Sezgin vd., “Lise Öğrencilerinde Hayatın Anlamı, Merhamet ve Sosyal Medya Bağımlılığının İncelenmesi”, *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi* 45 (2024), 133-155.

⁶ Bilal Kartal vd., “Lise Öğrencilerinde Şiddet Eğilimi ile Dini Başa Çıkma Durumları Arasındaki İlişki”, *Artuklu Akademi* 12/1 (2025), 155-177.

⁷ Rukiye Sağır, *Ergenlerde Dindarlık, Öz Denetim ve Hayat Memnuniyeti İlişkisi*. (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019).

⁸ Afra Büyük Kuşcu, *Gençlerde Anlam Arayışı ve Dindarlık İlişkisi* (İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024).

⁹ Mustafa Ulu-Mehmet İkis, “Lise Öğrencilerinde Saldırganlık ve Din İlişkisi”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 30/41 (2016), 75-96.

¹⁰ Handan Yalvaç Arıcı vd., “Dini Değerlerin Öz Denetime Etkisi: Sosyal Medya Kullanımı”, *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 29/1 (2025), 1-28.

¹¹ Orhan Gürsu - Fatmana Semiha Önce Özokudan, “Ergenlerde Dindarlık, Narsizm ve Özgüven”, *Turkish Academic Research Review* 4/4 (2019), 439-454.

¹² Mehmet Nesim Anuştekin - Ali Kuşat, “Ergenlerde Psikolojik İyi Oluş ve Dindarlık Arasındaki İlişkinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”, *Bilimname* 52 (2024), 133-161.

¹³ Mehmet Nesim Anuştekin, *Hayatın Anlamı, Psikolojik İyi Oluş ve Dindarlık* (Ankara: Gazi Kitabevi, 2025).

¹⁴ Fatma Baynal, “Erinlik (Ön Ergenlik) Dönemi Korku, Kaygı ve Din İlişkisi Üzerine Bir Araştırma”, *Bilimname* 45 (2021), 261-299.

¹⁵ Mehmet Engin Deniz vd., “Ergenlerde Mutluluk Korkusu ile Gelecek Beklentisi ve Psikolojik Sağlamlık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *Milli Eğitim Dergisi* 51/235 (2022), 695-719.

¹⁶ Necmettin Çiftçi - Abdullah Sarman, “The Effect Of Future Expectation On Happiness And Healthy Lifestyle Belief In Adolescents: A Structural Equality Model”, *Sağlık Bilimleri Dergisi* 33/1 (2024), 138-144.

psikolojik iyi oluş ve umut¹⁷, öz güven¹⁸, okula bağlılık¹⁹, yaşam doyumu²⁰ gibi konularla çalışıldığı tespit edilmiştir. Doğrudan ergenlerde gelecek beklentisi ve dindarlığı çalışma konusu yapan bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu açıdan, çalışmanın literatüre önemli bir katkı sunacağı düşünülmektedir.

Ergenin geleceğini inşa etmesinde kilit rolü olan gelecek beklentileri ve dinî inançların bu konudaki destekleyici işlevi düşünüldüğünde bu çalışmanın önemini arttırmaktadır. Bu kapsamda bu çalışma, ergenlerde gelecek beklentisi ve dindarlık ilişkisini cinsiyet, sınıf düzeyi, sosyo-ekonomik düzey, anne-baba eğitim düzeyi, anne-baba tutumu gibi değişkenler açısından analiz etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaç doğrultusunda;

1. Ergenlerin gelecek beklentisi ve dindarlıkları ne düzeydedir?
2. Ergenlerin gelecek beklentisi ve dindarlık düzeyleri arasında ne düzeyde bir ilişki vardır?
3. Gelecek beklentisi ve dindarlık düzeyleri; cinsiyet, sınıf, sosyo-ekonomik düzey, anne-baba eğitim düzeyi ve algılanan anne-baba tutumu değişkenleri açısından farklılaşmakta mıdır? sorularına cevaplar aranmıştır. Bu kapsamda aşağıdaki hipotezler sınanmıştır:

1. Ergenlerin gelecek beklentisi ve dindarlık düzeyleri yüksektir.
2. Ergenlerin gelecek beklentisi ve dindarlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.
3. Gelecek beklentisi ve dindarlık düzeyleri; cinsiyet, sınıf, sosyo-ekonomik düzey, anne-baba eğitim düzeyi ve algılanan anne-baba tutumu değişkenleri açısından farklılaşmaktadır.

Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden yararlanılarak, gelecek beklentisi ve dindarlık düzeyleri arasındaki ilişki yukarıdaki değişkenler açısından incelenmiştir. Çalışmanın, ergenlerin Dinî inanışları ve gelecek beklentileri arasındaki ilişkinin anlaşılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1. Ergenlik ve Ergenlikte Dini Gelişim

Ergenlik, Batı literatüründe olgunlaşmak ve büyümek anlamına gelen adolescere kökünden türeyen adolescent terimiyle karşılanan ve bireyin hızlı, sürekli bir gelişim ve

¹⁷ Sema Çalışkan - Bülent Dilmaç, "Ergenlerin Sahip Olduğu Gelecek Beklentisi, Umut ve Psikolojik İyi Oluş Arasındaki Yordayıcı İlişkiler", *Necmettin Erbakan Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi Dergisi* 3/2 (2021), 131-143.

¹⁸ Hüseyin Şimşek vd., "Lise Öğrencilerinde Gelecek Beklentisi ve Öz Güven İlişkisi", *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 19/Özel Sayı (15 Şubat 2022), 387-409.

¹⁹ Nurgül Baş - Fatma Altun, "Ortaokul Öğrencilerindeki Gelecek Beklentilerinin Açıklanmasında Okula Bağlılık, Okul Yaşam Kalitesi ve Akademik Başarının Rolü", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 24/1 (15 Mart 2020), 197-213.

²⁰ İlker Kılıçman vd., "Liselerde Öğrenim Gören Öğrencilerin Gelecek Beklentilerinin Yaşam Doyumu Üzerindeki Etkileri", *Anatolia Social Research Journal* 1/1 (2022), 91-105.

olgunlaşma süreci yaşadığı dönem olarak tanımlanmaktadır.²¹ Başka bir deyişle, fizyolojik ve psikolojik erişkinlik seviyesine ulaşana kadar süren bir gelişim aşamasıdır.²² Ergenlik döneminin kapsadığı yaş aralığı ve nasıl gruplandırılacağı, farklı zaman dilimlerinde çeşitli yaklaşımlar tarafından ele alınmıştır. Bu yaklaşımların hepsini evrensel bir tanım altında birleştirmek zordur. Bu nedenle ergenliğin tek bir evrensel tanımı bulunmamaktadır.²³ Diğer yandan ergenlik genellikle çocukluk döneminin bitişiyle başlayıp, fizyolojik erişkinliğe ulaşana kadar süren bir gelişim dönemi olarak tanımlanmaktadır. Bu dönem genellikle 13-22 yaşları arasını kapsamaktadır.²⁴

Ergenlik dönemi, bireyde biyolojik, psikolojik ve sosyal anlamda yoğun değişimlerin yaşandığı bir süreçtir. Gelişimdeki bireysel farklılıklar nedeniyle, her birey ergenlik dönemine aynı zamanda girmemekte ve bu süreç her bireyde farklı hızda ve şekilde ilerlemektedir.²⁵ Bu dönemi ve gelişimini çalışma konusu yapan araştırmalar, genelde bedensel, cinsel, duygusal, bilişsel, sosyal, kişilik ve ahlak başlıklarını çalışma konusu yapmaktadır. Bu çalışmada ise sadece ergenlerde dinî gelişim konusu ele alınmaktadır.

Ergenlik döneminde, birey bir yandan fizyolojik değişimlerle başa çıkmaya çalışırken, diğer yandan bilişsel anlamda da farklılaşmaya başlar. Ergenlikteki dinî gelişimi şekillendiren en önemli faktör, soyut düşünme yeteneğinin gelişimidir. Soyut düşünme becerisinin artmasıyla birlikte, birey ruhani ve kutsal olana dair daha derin bir anlayışa sahip olur ve bunları daha net bir şekilde algılayabilir.²⁶

Ergenlik döneminin temel sorunlarından biri şüphe ile ilgilidir. Bu dönemde zekânın gelişimiyle birlikte muhakeme ve eleştiri yeteneklerinin artması, ergenlerin çocukluk yıllarında sorgulamadan kabul ettikleri dinî inançları yeniden gözden geçirmelerine neden olur. Bu düşünme sürecinin sonucu olarak, din hakkında öğrendikleri pek çok şey sorgulanmaya başlanır ve bazı şüpheler ortaya çıkar. Ancak, bu şüpheler tüm ergenlerde olumsuz etkiler yaratmaz; aksine, ergenlerin dinî inançlarını daha derinlemesine anlamalarını sağlayarak, bilinçli bir dindarlığın gelişmesine de katkıda bulunabilir.²⁷

Çevresine karşı daha duyarlı ve ilgili hale gelen ergen, artık çevresindeki sorunlar üzerine düşünmeye ve bunlara kafa yormaya başlamıştır. Dinin varlığından haberdar olan ergen, bu dönemde dinî konuları sorgulamaya ve doğaüstü olayları düşünmeye başlar. İnanç,

²¹ Haluk Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1999), 277.

²² Selçuk Budak, *Psikoloji Sözlüğü* (Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2000), 269.

²³ Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi*, 277.

²⁴ Mustafa Koç, "Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1/17 (2004), 233.

²⁵ Ali Ayten, *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Teori ve Uygulama Alanları* (İstanbul: Dem Yayınları, 2017), 108.

²⁶ Nils. G. Holm, *Din Psikolojisine Giriş*, çev. Abdülkerim Bahadır (İstanbul: İnsan Yayınları, 2004), 90-91.

²⁷ Faruk Karaca, *Din Psikolojisi* (Trabzon: Eser Ofset Matbaacılık, 2015), 176; Faruk Karaca, *Dini Gelişim Psikolojisi* (Trabzon: Eser Ofset Matbaacılık, 2016), 160; Hüseyin Peker, *Din Psikolojisi* (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2011), 172-173.

ibadet ve ahlak açısından iyi ile kötüyü ayırt etmeye başlayan ergen, bu süreçte tercihlerde bulunma yeteneğine ulaşmıştır. Hem bedensel hem de psikolojik olarak hızlı bir değişim süreci geçiren ergen, duygusal karmaşalar, dengesizlikler ve taşkınlıklar yaşamaktadır. Bu yoğun dönemde, dinî duygularla ilgili olarak şüpheler, bunalımlar ve sorgulamalar da yaşanabilmektedir.²⁸

İnanç gelişimi olarak da adlandırılabilen bu dönemde, ergenlik ile birlikte birey, iç dünyasında zaman zaman iniş çıkışlar yaşarken, toplumdaki değişen değer yargıları nedeniyle de inanç açısından şüpheler, bocalamalar ve krizler yaşamaya kaçınılmaz bir hale gelir. Dinî duygu ve düşüncenin gelişimi ergenlik döneminde, yaşla doğru orantılı olarak üç aşamadan geçmektedir. Hökelekli, bu gelişim evrelerini şu şekilde kategorize etmektedir: 12-14 yaş arası, ergenlikte dinî şuurun uyanışı; 14-18 yaş arası, ergenlikte dinî şüphe ve çatışmalar; 18-21 yaş arası ise ergenlikte dinî inanç ve tutumların netleşmesi.²⁹

Bireyin fiziksel, bilişsel, duyuşsal ve ahlaki gelişimiyle sıkı bir şekilde bağlantılı olan dinî gelişim, yaşın getirdiği tüm dinamikleri ve gerilimleri içinde barındırarak diğer gelişim görevleriyle birlikte tamamlanır. Yapılan bazı araştırmalar, ergenlerin bu dönemde ibadet oranlarının düştüğünü ve daha az dindar bir yaşam tarzını tercih ettiklerini göstermektedir. Ancak bazı araştırmalar, ibadet oranlarında azalma olsa da ergenlerin dinin entelektüel boyutuyla ilgilendiklerini ortaya koymaktadır. Bu nedenle, buhranlı ve çalkantılı bir yapıya sahip olan ergenlik döneminde, bireyler dine karşı bazen negatif bir tutum sergilese de yaşamın bu döneminde kutsala yönelik ilgi oldukça yüksektir.³⁰

2. Gelecek Beklentisi

Beklenti, geçmişteki deneyimlere dayanarak gelecekteki olasılıklarla ilgili tahminlerde bulunmak olarak tanımlanmaktadır.³¹ Gelecek beklentisi ise geleceğe yönelik düşünce, ilgi ve kaygıları içeren bilişsel yapılar olarak tanımlanabildiği gibi³², “bireyin, gelecekte nasıl, nerede, kimlerle, hangi konumda olmak istediği arzusunun bağlı olarak, bireysel ve toplumsal yaşamdan talep ettikleri”³³ şeklinde de tanımlanmaktadır. Bireyin yaşamına yön veren, umutlarını, hedeflerini ve kararlarını etkileyen güçlü bir motivasyon kaynağı olan gelecek beklentisi, bireyin hayatı nasıl anlamlandırdığını ve gelecekte kendisine nasıl bir yol çizeceğini belirleyen önemli bir kavramdır.

²⁸ Mustafa Doğan Karacoşkun, *Din Psikolojisi* (Ankara: Grafiker Yayınları, 2019), 121.

²⁹ Hayati Hökelekli, *Din Psikolojisi* (Ankara: TDV yayınları, 2010), 265-270.

³⁰ Ali Ulvi Mehmedoğlu, *Kişilik ve Din* (İstanbul: Dem Yayınları, 2004), 90.

³¹ Mustafa Tatar, “Öğretmen Beklentisi”, *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2/2 (2005), 2.

³² Müge Artar, “Depremi Yaşayan Ergenlerin Gelecek Beklentilerinin İçeriği”, *Kriz Dergisi* 11/3 (2003), 22.

³³ Musa İkizoğlu vd., “Çalışan Çocukların Sorunları ve Geleceğe İlişkin Beklentileri”, *Toplum ve Sosyal Hizmet* 18/2 (2007), 25.

Geleceğe yönelik beklentiler hedef belirleme ve planlama süreçleri için temel oluşturduğundan ergenlik döneminin önemli bir gelişim görevi olarak kabul edilmektedir.³⁴ Gelecek beklentisi ergenin içerisinde bulunduğu dönemi etkilediği gibi sonraki yaşamını da etkileyen önemli faktörlerden biridir.³⁵ Ergenlerin geleceğe yönelik beklentileri ve bu beklentilerin gerçekleşmesi konusundaki umutları onların psikolojik sağlıklarını ve yaşam memnuniyetlerini önemli ölçüde etkilemektedir.³⁶

Ergenlerin gelecek beklentileri dört ana kategoride toplanabilir: başarıya yönelik, ilişkisel, varoluşsal ve deneysel. Başarı beklentileri, sınıfı geçme, okulu bitirme ve meslek edinme gibi hedeflere yöneliktir. İlişkisel beklentiler, sevgili bulma, eş seçme ve aile kurma gibi sosyal ilişkilere dair beklentileri içerir. Varoluşsal beklentiler, bireyin kişisel gelişimini ve toplumsal rolünü sorgulamasını ifade eder. Deneysel beklentiler ise daha radikal değişiklikler yapmayı, örneğin ülke ya da yaşam biçimini değiştirmeyi hedefler.³⁷

Gelecek beklentisinin karmaşık ve çok boyutlu bir süreç olduğunu belirten Nurmi (1991, 4), ergenlerin geleceğe yönelik beklentilerinin motivasyon, planlama ve değerlendirme süreçlerine dayalı olarak incelendiğini belirtmektedir. Yapılan araştırmalar, ergenlerin hedeflerinin ve ilgi alanlarının, gelişimsel görevlerle ilişkilendirildiğini ve gelecekteki yaşamlarıyla uyumlu olduğunu göstermektedir. Bu beklentiler, yaş, cinsiyet, sosyoekonomik durum ve kültürel farklar gibi faktörlerin etkisiyle şekillenmektedir.³⁸

3. Dindarlık

Dinin, bireyin düşünce, davranış ve tutumları üzerindeki etkisi, bireyin inandığı dine ait emir ve yasaklarla olan ilişkisi, inanç ve sembollere karşı duyduğu bakış açısı ile dinle ilgili her türlü yoğunlaşma, dindarlık olarak tanımlanabilir.³⁹

Beşer, dünyevileşmeyi ele aldığı bir çalışmada, dindarlığı kişinin inandığı dinî kendi hayatında nasıl yaşadığı ve bu dinî nasıl uyguladığı şeklinde tanımlamaktadır. Kişi,

³⁴ Rachel Seginer, "Adolescent Future Orientation: An Integrated Cultural and Ecological Perspective", *Online Readings in Psychology and Culture* 6 (2003), 2.

³⁵ Murat Tuncer, "Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması", *Journal of Turkish Studies* 6/3 (2011), 1265.

³⁶ Haluk Yavuzer vd., "Günümüz Gençliğinin Gelecek Beklentileri", *HAYEF Journal of Education* 2/2 (2005), 94.

³⁷ Artar, "Depremi Yaşayan Ergenlerin Gelecek Beklentilerinin İçeriği", 23-24; Hüseyin Şimşek, "Future Expectations of High School Students In Southeastern Turkey: Factors behind Future Expectations", *Journal of Theoretical Educational Science* 5/1 (2012), 95.

³⁸ Jari-Erik Nurmi, "How Do Adolescents See Their Future? A Review of the Development of Future Orientation and Planning", *Developmental Review* 11/1 (1991), 1.

³⁹ Peker, *Din Psikolojisi*, 30.

inandığı ve kutsal kabul ettiği dinin emir ve yasaklarına uyarak, yaşamını bu yönergeler doğrultusunda şekillendirir.⁴⁰

Dindarlık, dinamik bir süreç olarak, bireyin duygu ve düşünceleriyle birlikte evrilen, yön değiştirebilen ve yaşamın farklı alanlarında çeşitlilik gösteren bir olgudur. Kişiler, olumlu ya da olumsuz deneyimler sonucunda kendilerini daha dindar ya da daha az dindar hissedebilirler ya da dindarlıklarını ya ön plana çıkarabilir ya da gizleyebilirler.⁴¹

Dindarlık, tecrübe edilme açısından bireysel, yansımaları itibariyle ise toplumsal bir olgudur. Bu bağlamda, dindarlık bireysel düzeyde ne kadar öznel bir yapıya sahipse, toplumsal yansımaları bakımından o kadar nesnel ve gözlemlenebilir bir özellik taşır. Dindarlığın içsel ve dışsal etkenlerden farklı derecelerde etkilenmesi ve bu doğrultuda değişip şekillenmesi oldukça doğaldır. Anlayış biçimlerine göre farklılık gösteren dindarlık, çeşitli anlamlar taşıyabilir. Bu nedenle, dindarlığın sınırlarını kesin bir şekilde çizmek ve tüm yönlerini kapsayan bir görüş geliştirmek oldukça zordur.⁴²

Bu çerçevede, dindarlık olgusunun üç farklı biçimde kavramlaştırıldığı söylenebilir:

1. Dindarlık, tamamen kurumsal dinî inançlar ve öğretilerin bireysel deneyimlere yansımalarıdır.
2. Dindarlık, kurumsal dinle bir ilişkisi olmayan, genellikle maneviyat çerçevesinde varoluşa anlam kazandıran bireysel deneyimlerdir.
3. Dindarlık, kısmen kurumsal dinle bağlantılı olmakla birlikte, temelde bireysel maneviyat içerisinde yaşanan duygu ve düşünceleri yansıtır.⁴³

Dindarlığı çok boyutlu bir yapı olarak ele alan ilk isim Glock olmuştur. Glock'a göre din, her toplumda ve bireyde farklı anlamlar taşıyabilir. Bu çeşitliliğe rağmen, dünya dinleri arasında bazı ortak yönlerin bulunduğu kabul edilmektedir. Glock, bu ortak noktaları beş temel boyutta toplamıştır. Ona göre dindarlık; inanç, bilgi, ibadet, tecrübe ve etki olmak üzere beş ana boyuttan oluşur.⁴⁴

4. Yöntem

Cinsiyet, sınıf, sosyo-ekonomik düzey, anne-baba eğitim düzeyi ve algılanan anne-baba tutumu değişkenleri açısından ergenlerin gelecek beklentileri ve dindarlık düzeylerini

⁴⁰ Faruk Beşer, "Dünyevîleşmenin Tezahürleri ve Dünya-Ukbâ Dengesi", *İstanbul Müftülüğü Dergisi* 13 (2011), 28-29.

⁴¹ Hayati Hökekleli, *Din Psikolojisine Giriş* (İstanbul: Dem Yayınları, 2017), 43-44.

⁴² Kemaleddin Taş, "Dindarlığa Yüklenen Anlamlar: Üniversite Öğrencileri Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/2 (2010), 52.

⁴³ Asım Yapıcı, "Türk Toplumunda Cinsiyete Göre Dindarlık Farklılaşması: Bir Meta-Analiz Denemesi", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/2 (2012), 4.

⁴⁴ Charles Y. Glock, "Dindarlığın boyutları üzerine.", çev. M.Emin Köktaş, *Din Sosyolojisi*, ed. Yasin Aktay - M.Emin Köktaş (İstanbul: Vadi Yayınları, 2017), 295.

ve bu iki değişken arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlayan bu çalışma ilişkisel tarama modeline uygun bir özelliğe sahiptir.

4.1. Katılımcılar

Araştırmanın örneklemini, Diyarbakır ilinde bulunan Borsa İstanbul Fen Lisesi, TOBB Ferdi Yiğit Anadolu İmam Hatip Lisesi, Süleyman Demirel Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ve Şehit Halit Gülser Kız Anadolu İmam Hatip Lisesinde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Tesadüfi olmayan örnekleme yöntemi olan kolayda uygun bir örnekleme yöntemi kullanılarak katılımcı grubu seçilmiştir.

Tablo 1: Demografik Değişkenlere Göre Örneklem Dağılımı

Değişkenler		N	%
Cinsiyet	Kız	230	57,4
	Erkek	171	42,6
Sınıf Düzeyi	9	150	37,4
	10	70	17,5
	11	121	30,2
	12	60	15
Sosyo-Ekonomik Düzey	Alt	59	14,7
	Orta	268	66,8
	Üst	74	18,5

Araştırma katılımcılarının 230'u (%57,4) kız, 171'i (%42,6) erkek; 150' si (%37,4) 9. sınıfta, 70'i (%17,5) 10. Sınıfta, 121'i (%30,2) 11. Sınıfta 60'ı (%15) 12. Sınıfta; 59'u (%14,7) alt, 268'i (%66,8) orta, 74'ü (%18,5) üst sosyo-ekonomik düzeydedir.

4.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada verilerin toplanmasında “Kişisel Bilgi Formu”, “Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği” ve “Dindarlık Ölçeği” kullanılmıştır.

Katılımcıların cinsiyet, yaş, sosyo-ekonomik düzey ve algılanan anne baba tutumları araştırmacılar tarafından oluşturulan kişisel bilgi formu ile elde edilmiştir.

Ergenlerin gelecek beklentilerine ilişkin veriler, ergen gelecek beklentileri ölçeği ile toplanmıştır. Mcwhirter ve Mcwhirter⁴⁵ tarafından geliştirilen ölçek Tuncer⁴⁶ tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçek 7'li likert tipinde 25 sorudan oluşmaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 25, en yüksek puan ise 175'tir. Ölçekten alınan yüksek puanlar gelecek beklentisinin olumlu olduğunu göstermektedir. İş ve eğitim, evlilik ve aile, din ve toplum, sağlık ve yaşam olmak üzere dört faktörlü bir yapıya sahip olan ölçeğin Cronbach alfa katsayısı 0.925 olarak bulunmuştur. Doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına göre ölçeğin RMSEA değerinin 0.085, CFI değerinin 0.915, GFI değerinin 0.780 ve Chi- Square /df oranının 2.249 olduğu tespit edilmiştir.

Ergenlerin dindarlık düzeyine ilişkin veriler Ayten⁴⁷ tarafından geliştirilen ancak daha sonra Ayten ve Yıldız⁴⁸ tarafından revize edilen dindarlık ölçeği ile toplanmıştır. Ölçek 5'li likert tipinde 10 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten 10 ile 50 arasında değişen puanlar alınmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puanlar dindarlık düzeyinin yükseldiğini göstermektedir. Bilgi – ibadet ve inanç-etki olmak üzere iki alt boyutu olan ölçeğin iç tutarlılık katsayısı (Cronbach's alpha) .77 olarak bulunmuştur.

4.3. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde nicel araştırma tekniklerinden yararlanılmış olup analizler SPSS 26 paket programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Sınıf düzeyi, sosyo-ekonomik düzey, anne-baba eğitim düzeyi ve anne-baba tutumu ile gelecek beklentisi ve dindarlık arasındaki anlamlı farkı belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Gelecek beklentisi ve dindarlık arasındaki ilişkiyi belirlemek için ise Pearson Korelasyon analizi uygulanmıştır.

4.4. İşlem

Dicle Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu tarafından 25.12.2023 tarihli ve 624263 numaralı onay alındıktan veri toplama işlemi başlamıştır. Katılımcı öğrenciler, araştırmanın amacı ve kapsamı hakkında bilgilendirilerek gönüllülük esasına göre çalışmaya dâhil edilmiştir. Veri toplama süreci, hem çevrim içi (Google Form) hem de yüz yüze yöntemler aracılığıyla yürütülmüştür. Tüm katılımcılara, verilerin gizlilik ilkesine uygun şekilde yalnızca bilimsel araştırma amacıyla kullanılacağı teminatı verilmiştir.

⁴⁵ Ellen Hawley McWhirter - Benedict T. McWhirter, "Adolescent Future Expectations of Work, Education, Family, and Community Development of a New Measure", *Youth & Society* 40/2 (Aralık 2008), 182-202.

⁴⁶ Tuncer, "Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması", 1273.

⁴⁷ Ali Ayten, *Prososyal davranışlarda dindarlık ve empatinin rolü*. (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2009).

⁴⁸ Ali Ayten - Refik Yıldız, "Dindarlık, hayat memnuniyeti ilişkisinde dinî başa çıkmanın rolü nedir? Emekliler üzerine bir araştırma.", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 16/1 (2016), 281-308.

5. Bulgular

Ergenlerin gelecek beklentisi ile genel dindarlık düzeyi ve dindarlığın alt boyutları olan inanç-etki ile bilgi-ibadet boyutları arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon analizi uygulanmıştır. Analiz sonuçları Tablo 2’de gösterilmektedir.

Tablo 2: Değişkenler Arasındaki İlişkiye Ait Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	Dindarlık	İnanç- Etki	Bilgi - İbadet
Gelecek Beklentisi	,276**	,264**	,821**
N= 401; **p < ,01			

Analiz sonuçları, genel dindarlık ile gelecek beklentisi ($r = ,276$; $p < ,01$), inanç-etki boyutu ile gelecek beklentisi ($r = ,264$; $p < ,01$) ve bilgi – ibadet boyutu ile gelecek beklentisi ($r = ,821$; $p < ,01$) arasında istatistiksel olarak pozitif anlamlı bir ilişkinin olduğu göstermektedir. Başka bir ifade ile ergenlerin dindarlık düzeyinin artmasıyla beraber geleceğe dair beklentilerinin daha olumlu olduğu söylenebilir.

Ergenlerin gelecek beklentisi ve dindarlık düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla bağımsız örneklem t testi uygulanmıştır. Elde edilen analiz sonuçları Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3: Ergenlerin Gelecek Beklentisi ve Dindarlık Düzeylerinin Cinsiyete Göre t Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	♣	S	t	p
Gelecek Beklentisi	Kız	230	120,89	26,39	1,875	,061
	Erkek	171	125,98	27,59		
Dindarlık	Kız	230	37,12	7,61	,465	,642
	Erkek	171	36,76	7,83		

Analiz sonuçlarına göre ergenlerin gelecek beklentilerinin ve dindarlık düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Ergenlerin gelecek beklentisi ve dindarlık düzeylerinin sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Elde edilen analiz sonuçları Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4: Ergenlerin Gelecek Beklentisi ve Dindarlık Düzeylerinin Sınıf Düzeyine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Sınıf	N	♣	S	F	p	Anlamlı Fark
-------	---	---	---	---	---	--------------

Gelecek Beklentisi	A	9	150	124,52	26,03	,704	,550	---
	B	10	70	121,30	28,55			
	C	11	121	124,15	27,99			
	D	12	60	119,27	25,61			
	Toplam		401	123,06	26,99			
Dindarlık	A	9	150	37,56	6,78	3,060	,028	B-D
	B	10	70	38,43	6,54			
	C	11	121	36,51	8,21			
	D	12	60	34,70	9,45			
	Toplam		401	36,97	7,70			

Analiz sonuçlarına göre ergenlerin gelecek beklentisi düzeylerinin sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermediği, buna karşın dindarlık düzeylerinin sınıf düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı tespit edilmiştir ($F=3,060$, $p<,05$). Farkın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek için yapılan karşılaştırmalar neticesinde farkın 10. Sınıf ($\text{ö}=38,43$) ile 12. Sınıf ($\text{ö}=34,70$) öğrencileri arasında olduğu görülmüştür.

Ergenlerin gelecek beklentisi ve dindarlık düzeylerinin sosyo-ekonomik düzeye göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Elde edilen analiz sonuçları Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5: Ergenlerin Gelecek Beklentisi ve Dindarlık Düzeylerinin Sosyo-ekonomik Düzeye Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

		SED	N	✱	S	F	P	Anlamlı Fark
Gelecek Beklentisi	A	Alt	59	113,85	29,14	5,185	,006	A-B A-C
	B	Orta	268	123,54	25,33			
	C	Üst	74	128,68	29,51			
	Toplam		401	123,06	26,99			
Dindarlık	A	Alt	59	37,93	7,71	1,557	,212	---
	B	Orta	268	37,11	7,21			
	C	Üst	74	35,68	9,21			
	Toplam		401	36,97	7,70			

Ergenlerin gelecek beklentisi düzeylerinin sosyo-ekonomik düzeye göre anlamlı farklılık gösterdiği görülmüşken dindarlık düzeylerinin sosyo-ekonomik düzeye göre farklılık göstermediği görülmüştür. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek için yapılan karşılaştırmalar neticesinde sosyo-ekonomik düzeyi orta ($\text{ö}=123,54$) ve üst seviyede olanlar ile ($\text{ö}=128,68$) ile alt sosyo-ekonomik düzeyde olan ergenler arasında ($\text{ö}=113,85$) olduğu

görülmektedir. Sosyo-ekonomik düzeyleri orta ve üstü olan ergenlerin alt sosyo-ekonomik düzeyde olanlara göre gelecek beklentilerinin daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Ergenlerin gelecek beklentisi ve dindarlık düzeylerinin anne eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Elde edilen analiz sonuçları Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6: Ergenlerin Gelecek Beklentisi ve Dindarlık Düzeylerinin Anne Eğitim Düzeyine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	Anne Eğitim	N	✱	S	F	p	Anlamlı Fark
Gelecek Beklentisi	A Okur-Yazar Değil	69	122,00	29,25	1,225	,299	---
	B İlkokul	146	121,34	26,51			
	C Ortaokul	44	122,59	26,17			
	D Lise	56	130,38	29,09			
	E Üniversite	86	122,30	24,69			
	Toplam	401	123,06	26,99			
Dindarlık	A Okur-Yazar Değil	69	39,38	5,58	5,002	,001	A-E B-E
	B İlkokul	146	37,76	7,10			
	C Ortaokul	44	36,02	8,02			
	D Lise	56	36,75	8,11			
	E Üniversite	86	34,31	8,92			
	Toplam	401	36,97	7,70			

Tablo 6 incelendiğinde ergenlerin gelecek beklentisi düzeylerinin anne eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüşken dindarlık düzeylerinin anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($F = 5,002$, $p < ,05$). Farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için yapılan karşılaştırmalar neticesinde farkın okur-yazar olmayan ($\odot=39,38$) ve ilkokul ($\odot=37,76$) mezunu olanlar ile üniversite ($\odot=34,31$) mezunu olanlar arasında olduğu görülmüştür.

Ergenlerin gelecek beklentisi ve dindarlık düzeylerinin baba eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla Kruskal-Wallis H testi uygulanmıştır. Elde edilen analiz sonuçları Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7: Ergenlerin Gelecek Beklentisi ve Dindarlık Düzeylerinin Baba Eğitim Düzeyine Göre Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

	Baba Eğitim	✱	Sıra Ort.	X ²	p
A	Okur-Yazar Değil	8	200,44	3,95	,412
B	İlkokul	85	181,97		

Gelecek Beklentisi	C	Ortaokul	65	204,35	6,29	,179
	D	Lise	117	199,05		
	E	Üniversite	126	213,95		
	Toplam		401			
Dindarlık	A	Okur-Yazar Değil	8	246,06		
	B	İlkokul	85	209,58		
	C	Ortaokul	65	220,88		
	D	Lise	117	198,70		
	E	Üniversite	126	184,23		
	Toplam		401			

Analiz sonuçlarına göre ergenlerin gelecek beklentisi ve dindarlık düzeylerinin baba eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Ergenlerin gelecek beklentisi ve dindarlık düzeylerinin anne tutumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla Kruskal-Wallis H testi uygulanmıştır. Elde edilen analiz sonuçları Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8: Ergenlerin Gelecek Beklentisi ve Dindarlık Düzeylerinin Anne Tutumuna Göre Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

		Anne Tutumu	N	Sıra Ort.	X²	p
Gelecek Beklentisi	A	Baskıcı/Otoriter	66	181,92	6,53	,089
	B	Eşitlikçi/Demokratik	165	216,85		
	C	Tutarsız	167	194,13		
	D	İlgisiz	3	132,00		
	Toplam		401			
Dindarlık	A	Baskıcı/Otoriter	66	186,61	8,51	,037
	B	Eşitlikçi/Demokratik	165	217,96		
	C	Tutarsız	167	191,98		
	D	İlgisiz	3	86,67		
	Toplam		401			

Tablo 8 incelendiğinde ergenlerin gelecek beklentisi düzeylerinin anne tutumuna göre anlamlı farklılık göstermediği ($X^2 = 6,53$, $p > ,05$) dindarlık düzeylerinin anne tutumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği ($X^2 = 8,51$, $p < ,05$) görülmüştür. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek için yapılan Mann-Whitney U analizi neticesinde eşitlikçi-demokratik tutum ile tutarsız tutum arasında olduğu görülmüştür.

Ergenlerin gelecek beklentisi ve dindarlık düzeylerinin baba tutumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Elde edilen analiz sonuçları Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9: Ergenlerin Gelecek Beklentisi ve Dindarlık Düzeylerinin Baba Tutumuna Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	Baba Tutumu	N	¶	S	F	p	Anlamlı Fark
Gelecek Beklentisi	A Baskıcı/Otoriter	81	119,46	29,08	2,186	,089	---
	B Eşitlikçi/Demokratik	180	126,73	25,72			
	C Tutarsız	108	121,19	27,03			
	D İlgisiz	32	117,81	26,99			
	Toplam	401	123,06	26,99			
Dindarlık	A Baskıcı/Otoriter	81	36,88	8,79	5,645	,001	A-D B-D C-D
	B Eşitlikçi/Demokratik	180	38,17	6,97			
	C Tutarsız	108	36,40	6,85			
	D İlgisiz	32	32,38	9,56			
	Toplam	401	36,97	7,70			

Ergenlerin gelecek beklentisi düzeylerinin baba tutumuna göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüşken dindarlık düzeylerinin baba tutumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği görülmüştür ($F = 5,645$, $p < ,05$). Farkın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek için yapılan karşılaştırmalar neticesinde farklılığın, eşitlikçi-demokratik ($\text{e} = 38,17$), tutarsız ($\text{e} = 36,40$) ve baskıcı-otoriter ($\text{e} = 36,88$), ile ilgisiz ($\text{e} = 32,38$) baba tutumları arasında olduğu görülmektedir.

6. Tartışma ve Sonuç

Çalışmada ergenlerin gelecek beklentileri ve dindarlık düzeylerinin yüksek olduğu ve gelecek beklentisi ile dindarlık arasında anlamlı ve olumlu ilişki olduğu saptanmıştır. Bu sonuç araştırmanın “Ergenlerin gelecek beklentisi ve dindarlık düzeyleri yüksektir.” ve “Ergenlerin gelecek beklentisi ile dindarlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.” şeklindeki hipotezlerinin doğrulandığı göstermektedir. Din, insanın hayatını anlamlandırması, planlaması, sürdürmesi ve karşılaştığı zorluklarla başa çıkabilmesi için önemli bir rol üstlenir. Yaşamında beklenmedik olaylar ve travmalarla karşılaşan bireyler için din, huzur ve güven kaynağı olur.⁴⁹ Bu açıdan dinî inançlar belirsizlik ve zorlayıcı durumlarla başa çıkmada ergenlere destek sağlayarak onların geleceğe dair olumlu beklentiler

⁴⁹ Ali Ayten, *Tanrı'ya Sığınmak / Dini Başa Çıkma Üzerine Psiko-Sosyal Bir Araştırma* (İz Yayıncılık, 2012), 15.

geliştirmelerine yardımcı olabilir. Bireylerin hayatlarında bir amaç ve anlam bulmalarına yardımcı olan dinî inançların ergenlerin geleceğe dair daha olumlu beklentilere sahip olmalarında önemli bir rolünün olduğu söylenebilir. Ahlaki değerler ve doğru ile yanlış arasındaki farklar konusunda ergenlere yol gösteren din, onların kararlarını daha sağlam temellere dayandırmalarına ve gelecek ile daha sağlıklı seçimler yapmalarına olanak tanıyabilir. Ayrıca din ergenlere aidiyet ve topluluk desteği sunarak sosyal bağlar kurmalarına ve kendilerini güvende hissetmelerine yardımcı olur, bu da ergenlerin geleceğe dair daha pozitif bir bakış açısı geliştirmelerini sağlar.

Çalışmadan elde edilen bulgular, araştırmanın gelecek beklentisinin cinsiyete göre farklılaşacağı yönündeki hipotezini desteklememiştir. Özellikle son yıllarda, erkekler ve kadınlar arasında geleneksel rollerin etkisinin azalması, eğitim ve medya yoluyla bireylerin eşit fırsatlara sahip olması gerektiği anlayışının yaygınlık kazanması, ergenlerin toplumsal cinsiyet rollerinden ziyade kendi ilgi alanları ve yetenekleri doğrultusunda hedefler belirlemeleri ve ailelerin çocuklarının cinsiyetlerine bakmaksızın benzer beklentiler içinde olmaları gibi faktörlerin ergenlerin gelecek hakkında cinsiyetten bağımsız benzer beklentiler geliştirmelerine neden olabildiği söylenebilir. Ege ve Erbay⁵⁰, Türkön⁵¹, Şimşek⁵², Bayoğlu ve Purutcuoğlu⁵³, Gültekin⁵⁴ ve Pesen⁵⁵ tarafından yapılan çalışmalarda da benzer sonuçlara ulaşılmıştır.

Araştırmanın dindarlık düzeyinin cinsiyete göre farklılaşacağı şeklindeki hipotezi doğrulanmamıştır. Alanyazın incelendiğinde dindarlık ve cinsiyet ilişkisi, üzerinde önemle durulan bir konu olmakla birlikte, dindarlığın cinsiyete göre nasıl bir farklılık gösterdiğine dair genel bir yargı ise bulunmamaktadır. Batıda yapılan çalışmalarda genellikle kadınların erkeklere göre daha dindar olduğu şeklinde bulgular elde edilmiş olsa da ülkemizde yapılan

⁵⁰ Ahmet Ege - Ercüment Erbay, "Ergenlerin Gelecek Beklentilerinin Ekolojik Yaklaşımla İncelenmesi: Bir Karma Yöntem Araştırması", *Milli Eğitim Dergisi* 51/233 (2022), 106.

⁵¹ Hatice Türkön, *Ergenlerde (14-18) bağlanma stilleri ile gelecek beklentisi ve öz-denetim düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi: Kayseri örneği* (Mersin: Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019), 39.

⁵² Şimşek, "Future Expectations of High School Students In Southeastern Turkey: Factors behind Future Expectations", 106.

⁵³ Ayşe S. Bayoğlu - Eda Purutcuoğlu, "Yetiştirme Yurdunda Kalan Ergenlerin Gelecek Beklentileri ve Sosyal Destek Algıları", *Kriz Dergisi* 18/2 (2010), 36.

⁵⁴ Elif Sena Gültekin, *Lise Öğrencilerinde Sosyal Dışlanma Düzeyleri ile Gelecek Beklentileri ve Affetme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2022), 28.

⁵⁵ Ata Pesen, "A research on self-efficacy and future expectations of students in vocational high schools", (2016), 37.

araştırma bulguları farklılık göstermektedir.⁵⁶ Ayten⁵⁷, Yapıcı ve Zengin⁵⁸, Yapıcı⁵⁹, Atalay⁶⁰, Kızılgeçit⁶¹, Tokur⁶², Karslı⁶³ ve Adıgüzel⁶⁴ tarafından yapılan çalışmaların araştırma bulgumuzu desteklediği başka bir ifadeyle cinsiyet ile dindarlık düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı görülmüştür.

Çalışmada, ergenlerin gelecek beklentilerinin sınıf düzeyine göre farklılık göstereceği yönündeki hipotezinin aksine ergenlerin gelecek beklentisinin sınıf düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de öğrenciler okula başladıkları andan itibaren benzer müfredatı takip etmektedir. Erken yaşlarda benzer eğitim içeriğine maruz kalan ergenlerin gelecek hakkındaki farkındalıkları sınırlı olabilmektedir. Dolayısıyla bu durum ergenlerin gelecek beklentilerinin farklılaşmamasındaki bir neden olarak görülebilir. Kimlik gelişimi ve geleceğe yönelik beklentilerin şekillendiği ergenlik döneminde ergenlerin yapmak istediklerini açık bir şekilde ortaya koyamamaları da onların geleceğe dair beklentilerinin farklılaşıp belirginleşmemesine

⁵⁶ Asım Yapıcı, *Ruh Sağlığı ve Din: Psiko-Sosyal Uyum ve Dindarlık* (Adana: Karahan Kitabevi, 2007), 244.

⁵⁷ Ali Ayten, *Kendini Gerçekleştirme ve Dindarlık İlişkisi* (İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2004), 84.

⁵⁸ Asım Yapıcı - Zeki Salih Zengin, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Dinin Etkisini Hissetme Düzeyleriyle Psiko-Sosyal Uyumları Arasındaki İlişki", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)* 3/2 (01 Haziran 2003), 96.

⁵⁹ Asım Yapıcı, "Yeni Bir Dindarlık Ölçeği ve Üniversiteli Gençlerin Dinin Etkisini Hissetme Düzeyi: Çukurova Üniversitesi Örneği", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)* 6/1 (2006), 87.

⁶⁰ Talip Atalay, *İlköğretim ve Liselerde Dindarlık Üzerine Bir Araştırma (Diyarbakır Örneği)* (Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2002), 161.

⁶¹ Muhammed Kızılgeçit, *Yalnızlık Umutsuzluk ve Dindarlık İlişkisi* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2011), 170.

⁶² Behlül Tokur, *Stres-Dindarlık İlişkisi Üzerine Bir Araştırma* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2011), 151.

⁶³ Necmi Karslı, *Öfke Kontrolü ve Dindarlık İlişkisi (Erzurum Örneği)* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2011), 180.

⁶⁴ Arife Adıgüzel, *Üniversite Gençliğinde Dini Yönelimin Sosyolojik Açından İncelenmesi: Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF ve Dicle Üniversitesi İİBF Karşılaştırmalı Örneği* (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2014), 76.

neden olabildiği söylenebilir. Aktaş⁶⁵, Türkon⁶⁶, Gültekin⁶⁷, Samancı⁶⁸ ve Üstgüney⁶⁹ tarafından yapılan çalışmalarda da benzer sonuçlara ulaşılmıştır.

Çalışmada ergenlerin sınıf düzeylerine göre dindarlık düzeylerinde 10. sınıf lehine anlamlı bir farklılığın olduğu ve 12. sınıfa doğru gittikçe dindarlık düzeyinin düşüşe geçtiği saptanmıştır. Bu sonuç araştırmanın dindarlık düzeyinin sınıf değişkenine göre farklılaşacağı hipotezini desteklemektedir. Üst sınıflarda dindarlık düzeyinin azalması, ergenlerin sınıf düzeyleri arttıkça aile etkisinden uzaklaşıp akran grupları, medya ve popüler kültür gibi unsurların etkisine daha fazla açık hale gelmeleriyle açıklanabilir.⁷⁰ Ergenlikte yaşı ilerlemesi ile dindarlık düzeyinin düştüğünü bulgulayan çalışmalar mevcuttur.⁷¹

Araştırmada gelecek beklentisinin sosyo-ekonomik düzeye göre farklılık göstereceği yönündeki hipotez doğrulanmıştır. Sosyo-ekonomik açıdan üst düzeyde olanların orta ve alt düzeyde olanlara göre gelecek beklentileri daha yüksektir. Ekonomik düzeyi yüksek olan ailelerin çocuklarına daha fazla eğitim ve kişisel gelişim fırsatı sunması, başarıyı deneyimlemiş aile büyüklerinin varlığı, kariyer planlama konusunda ağ kurma fırsatının olması, maddi konfora bağlı olarak stresle başa çıkma olanaklarının olması gibi fırsatlara sahip olması ergenlerin özgüvenlerini arttırarak yeteneklerini sergileyebilme zemini oluşturduğu için yüksek beklentiler geliştirebilmektedirler. Sosyo-ekonomik düzey açısından dezavantajlı olan ergenler ise maddi sıkıntı çekme, eğitimde fırsat eşitsizliği, sınırlı iş ve çevre olanakları nedeniyle gelecekle ilgili daha karamsar tutum içerisinde oldukları söylenebilir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde çoğunlukla gelecek beklentisinin sosyo-ekonomik düzeyle ilişkili olduğu görülmüştür.⁷²

⁶⁵ Engin Aktaş, *Ergenlerin Psikolojik Dayanıklılıkları ile Gelecek Beklentileri Arasındaki İlişki* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2016), 60.

⁶⁶ Türkon, *Ergenlerde (14-18) bağlanma stilleri ile gelecek beklentisi ve öz-denetim düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi: Kayseri örneği*, 41-42.

⁶⁷ Gültekin, *Lise Öğrencilerinde Sosyal Dışlanma Düzeyleri ile Gelecek Beklentileri ve Affetme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, 32.

⁶⁸ Fatma Tuğba Samancı, *Ortaöğretim Öğrencilerinin Olumlu ve Olumsuz Mükemmeliyetçilik Özellikleri İle Gelecek Beklentisi ve Kariyer Kaygısı İlişisinin İncelenmesi* (Konya: Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2023), 41.

⁶⁹ Gizem Sevede Üstgüney, *Lise öğrencilerinin psikolojik sağlamlık, algılanan sosyal destek ve gelecek beklentileri arasındaki ilişkilerin incelenmesi* (Gaziantep: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2023), 78.

⁷⁰ Mehmet Nesim Anuştekin, *Hayatın Anlamı, Psikolojik İyi Oluş ve Dindarlık* (Ankara: Gazi Kitabevi, 2025), 98; Mehmet Nesim Anuştekin - Doç Dr Ali Kuşat, "Ergenlerde Psikolojik İyi Oluş ve Dindarlık Arasındaki İlişkinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi", *Bilimname* 52 (2024), 142.

⁷¹ Ömer Faruk Güven, *Ergenlerde Sigara İçme Arzusu, Öz-Yeterlik ve Dindarlık İlişkisi*. (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2021), 66; Y. Kavun, *Ergenlerde Dindarlık ve İnsani Değerler*. (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2016), 119.

⁷² M. B. Iovu, "Adolescents' Positive Expectations and Future Worries on Their Transition to Adulthood", *Procedia-Social and Behavioral Sciences* 149 (2014), 433-437; M. B. Iovu vd., "Constructing Future Expectations in Adolescence:

Çalışmada ergenlerin dindarlık düzeyinin sosyo-ekonomik düzeye göre farklılaşacağı hipotezi desteklenmemiştir. Dindarlık düzeyinin sosyo-ekonomik düzeye göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür. Alanyazın incelendiğinde araştırmayı destekleyen çalışmalar vardır.⁷³ Dindarlık, daha çok yetiştirilme tarzı, ailede alınan dinî eğitim, kültürel yapı, çevresel faktörler ve yaşam tarzı gibi faktörlerden etkilenmektedir. Bu nedenle sosyo-ekonomik düzeyin dindarlığı tek başına etkileyemeyeceği söylenebilir.

Anne-baba eğitim düzeyinin, gelecek beklentisi üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmüştür. Dolayısıyla gelecek beklentisinin anne baba eğitim düzeyine göre farklılaşacağı şeklindeki hipotez doğrulanmamıştır. Bu durum ergenin gelecek beklentisinin şekillenmesinin anne-baba eğitim düzeyinden ziyade sosyal çevre, arkadaş grupları, okulda alınan eğitim, öğretmen ve diğer büyüklerin etkisi, medya ve popüler kültür gibi dış etmenler ve kişisel hedefler, ilgi alanları, hobiler ve hayaller gibi içsel faktörlerle açıklanabileceğini göstermektedir. Türkön⁷⁴ ve Şimşek⁷⁵ tarafından yapılan çalışmalarda da bu çalışma sonuçlarıyla benzer sonuçlara ulaşılmıştır.

Çalışmada, dindarlık düzeyinin anne eğitim düzeyine göre farklılaşacağı yönündeki hipotez doğrulanmıştır. Ancak dindarlık düzeyinin baba eğitim düzeyine göre farklılaşacağı yönündeki hipotezi doğrulanmamıştır. Baba eğitim düzeyine göre dindarlık düzeyi anlamlı farklılaşma göstermemişken anne eğitim düzeyi açısından anlamlı farklılık göstermiştir. Farkın okur-yazar olmayan ve ilkokul mezunu olan ile üniversite mezunu olanlar arasında olduğu görülmüştür. Anne eğitim düzeyi yükseldikçe dindarlık düzeyi düşmüştür. Öztürk⁷⁶, çalışmasında bu çalışma sonucuna benzer sonuçlar elde etmiştir. Hem anne hem baba eğitim

Relation to Individual Characteristics and Ecological Assets in Family and Friends", *International Journal of Adolescence and youth* 23/1 (2018), 1-10; R. E. Roberts - V. L. Bengtson, "Relationships with Parents, Self-Esteem, and Psychological Well-Being in Young Adulthood", *Social Psychology Quarterly* 56/4 (1993), 263-277; Samancı, *Ortaöğretim Öğrencilerinin Olumlu ve Olumsuz Mükemmeliyetçilik Özellikleri ile Gelecek Beklentisi ve Kariyer Kaygısı İlişkisinin İncelenmesi*, 83; Sibel Taşdelen, *Ergenlerde Olumlu Gelecek Beklentisi, Belirsizliğe Tahammülsüzlük ve Travma Sonrası Belirti Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi* (Gaziantep: Hasan Kalyoncu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2024), 83.

⁷³ Hatice Acar Çınar, "Din Görevlilerinin Dini Yönelim Biçimleri ile Psikolojik İyi Oluş Durumları Arasındaki İlişki: Sivas Örneği", *Electronic Turkish Studies* 13/26 (2018), 10; R. Altun, *Üniversite Öğrencilerinde Dindarlık ve Narsisizm İlişkisi (Sinop Örneği)*. (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2015), 83; Fatma Balcı Arvas, "Öznel İyi-Oлма Hali ile Dini İnançlar Arasındaki İlişki Üzerine Bir İnceleme.", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 26/2 (2017), 185; Fatma Baynal, "Yetişkinlerde dindarlık ve ruh sağlığı.", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 4/1 (2015), 217; R. Beyaz - B. Kaldık, "Üniversite Gençliğinde Dindarlık ve Mutluluk İlişkisi: Tokat Gazi Osmanpaşa Üniversitesi Örneği.", *Journal of International Social Research* 11/60 (2018), 629; S. Eryücel, "Din Hizmetleri Çalışanlarında Dini Yönelim ve Psikolojik İyi Olma.", *Journal of Turkish Studies* 12/10 (2017), 118.

⁷⁴ Türkön, *Ergenlerde (14-18) Bağlanma Stilleri ile Gelecek Beklentisi ve Öz-Denetim Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Kayseri Örneği* (Mersin: Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 68.

⁷⁵ "Future Expectations of High School Students In Southeastern Turkey: Factors behind Future Expectations", 106.

⁷⁶ *Ergenlerde Dindarlık ile Öznel İyi Oluş Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Çarşamba Örneği)*. (Çorum: Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2017), 72.

düzeyinin yükselmesiyle dindarlık düzeyinin düştüğünü gösteren çalışmalar da vardır.⁷⁷ Eğitimli ebeveynler, eleştirel yaklaşımı ön plana alarak bilimsel açıklamaları daha kabul edici bulabilirler. Bu durum dinî inançlar yerine, daha seküler bir bakış açısını benimsemelerine yol açabilir. Bu ebeveynler çocuklarının da aynı şekilde daha sorgulayıcı ve araştırmacı bir bakış açısına sahip olmalarını teşvik edebilirler. Eğer ebeveynler, kendi inançlarını sorgulayan ve daha az dindar bir yaşam tarzı benimseyen kişilerse, bu tutum çocuklarına da yansiyabilir. Modernleşme ve kültürel çeşitliliğin etkisiyle bireyler kendi dinî inançlarına daha az bağlı olabilmekte ve dinî otoritelerin söylediklerini sorgulayarak kendi dinî inançlarını geliştirebilmektedir. Anne eğitim düzeyinin ergen dindarlığı üzerinde anlamlı farklılık gösterip baba eğitim düzeyinin farklılık göstermemesi ise toplumsal ve kültürel roller ile aile içi dinamiklerle açıklanabilir.

Araştırmada, ergenlerin gelecek beklentisinin anne ve baba tutumuna göre anlamlı bir farklılık göstereceği şeklindeki hipotezinin aksine anne ve baba tutumunun gelecek beklentisi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ergenlerin geleceğe dair beklentileri, ergenin kendi kişisel deneyimleri, çevresel faktörler ve sosyal etkileşimlerle şekillenmektedir. Ergenlik dönemi, bireyin bağımsızlık ve özerklik kazanmaya çalıştığı bir evre olduğundan ergenler ebeveynlerinin tutumlarına karşı daha az duyarlı olabilirler. Anne ve baba tutumu ergenin değerleri ve dünyaya bakışını etkilese de ergenin gelişimsel sürecinde daha bağımsız düşünme ve kendi yolunu çizme isteği de önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca, günümüzde bilgiye erişim hızının artması, çevresel ve toplumsal faktörlerin çeşitlenmesi, ergenlerin geleceğe dair daha geniş bir bakış açısı kazandırdığından ebeveynlerin tutumlarının bu beklentiler üzerinde etkisini sınırladığı söylenebilir.

Ergenlerin dindarlık düzeylerinin anne ve baba tutumlarına göre anlamlı bir farklılık göstereceği yönündeki hipotez doğrulanmıştır. Anlamlı farkın anne tutumunda eşitlikçi/demokratik olanlar ile tutarsız olanlar arasında olduğu baba tutumunda ise eşitlikçi/demokratik, baskıcı/otoriter ve tutarsız olanlar ile baba tutumu ilgisiz olanlar arasında olduğu görülmüştür.

Araştırmanın sonucunda, ergenlerin hem gelecek beklentisi hem de dindarlık düzeylerinin genel olarak yüksek olduğu görülmüştür. Cinsiyet değişkeni, bireylerin gelecek beklentisi ve dindarlık düzeyleri üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmamıştır. Sınıf düzeyine göre gelecek beklentisinde anlamlı bir farklılık görülmemişken, dindarlık düzeyinde sınıf düzeyine bağlı olarak farklılaşma gözlemlenmiştir. Sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan ergenlerin, orta ve alt düzeyde olanlara kıyasla daha yüksek gelecek beklentisi düzeyine sahip

⁷⁷ İsa Ayberk Atmacaoğlu, *Ergenlerde Dindarlık ve Mutluluk İlişkisi (Bolu Örneği)* (Bolu: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2024), 53-54; Tayfur Kaya, *Ergenlerde Saldırganlık ve Dindarlık İlişkisi* (Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2020), 122.

oldukları bulunmuştur. Ancak sosyo-ekonomik düzeyin dindarlık üzerinde anlamlı bir etkisi saptanmamıştır. Anne-baba eğitim düzeyi gelecek beklentisi üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmazken, yalnızca anne eğitim düzeyinin dindarlık düzeyinde anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmüştür. Özellikle annesi okur-yazar olmayan veya sadece ilkokul mezunu olan ergenlerin, annesi üniversite mezunu olan akranlarına göre daha yüksek düzeyde dindarlık sergiledikleri tespit edilmiştir. Ayrıca, annesini eşitlikçi/demokratik tutumda algılayan ergenlerin gelecek beklentilerinin daha yüksek olduğu; babasını eşitlikçi/demokratik, baskıcı/otoriter veya tutarsız tutumda algılayan ergenlerin ise dindarlık düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu araştırma sonuçlarına göre şu önerilerde bulunulabilir:

1. Nitel çalışmalar ile bu nicel bulguların derinlemesine nedenleri araştırılabilir.
2. Farklı bölgeler, kültürel gruplar ya da okul türlerine göre karşılaştırmalı çalışmalar yapılabilir.
3. Ebeveynlerin eğitimi ve tutumları konusunda bilinçlendirme programları geliştirilmelidir.
4. Aile-okul iş birliği artırılarak öğrencinin hem dinî hem de gelecek beklentisine ilişkin gelişimi desteklenmelidir.

Kaynakça

- Acar Çınar, Hatice. “Din Görevlilerinin Dini Yönelim Biçimleri ile Psikolojik İyi Oluş Durumları Arasındaki İlişki: Sivas Örneği”. *Electronic Turkish Studies* 13/26 (2018), 1-18.
- Acat, Betül. *Ergenlerde Dindarlık, Değerler, İnternet Bağımlılığı ve Hayat Memnuniyeti İlişkisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Adıgüzel, Arife. *Üniversite Gençliğinde Dini Yönelimin Sosyolojik Açıdan İncelenmesi: Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF ve Dicle Üniversitesi İİBF Karşılaştırmalı Örneği*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Aktaş, Engin. *Ergenlerin Psikolojik Dayanıklılıkları ile Gelecek Beklentileri Arasındaki İlişki*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Altun, R. *Üniversite Öğrencilerinde Dindarlık ve Narsisizm İlişkisi (Sinop Örneği)*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2015.
- Anuştekin, Mehmet Nesim. *Hayatın Anlamı, Psikolojik İyi Oluş ve Dindarlık*. Ankara: Gazi Kitabevi, 2025.
- Anuştekin, Mehmet Nesim - Kuşat, Ali. “Ergenlerde Psikolojik İyi Oluş ve Dindarlık Arasındaki İlişkinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”. *Bilimname* 52 (2024), 133-161. <https://doi.org/10.28949/bilimname.1477718>
- Arıcı, Handan Yalvaç vd. “Dini Değerlerin Öz Denetime Etkisi: Sosyal Medya Kullanımı”. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 29/1 (2025), 1-28. <https://doi.org/10.18505/cuid.1620450>
- Artar, Müge. “Depremi Yaşayan Ergenlerin Gelecek Beklentilerinin İçeriği”. *Kriz Dergisi* 11/3 (2003), 21-27. https://doi.org/10.1501/Kriz_0000000195
- Atalay, Talip. *İlköğretim ve Liselerde Dindarlık Üzerine Bir Araştırma (Diyarbakır Örneği)*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2002.
- Atmacaoğlu, İsa Ayberk. *Ergenlerde Dindarlık ve Mutluluk İlişkisi (Bolu Örneği)*. Bolu: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2024.
- Ayten, Ali. *Kendini Gerçekleştirme ve Dindarlık İlişkisi*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2004.
- Ayten, Ali. *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Teori ve Uygulama Alanları*. İstanbul: Dem Yayınları, 2017.
- Ayten, Ali. *Prososyal Davranışlarda Dindarlık ve Empatinin Rolü*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2009.
- Ayten, Ali. *Tanrı'ya Sığınmak / Dini Başa Çıkma Üzerine Psiko-Sosyal Bir Araştırma*. İz Yayıncılık, 2012.
- Ayten, Ali - Yıldız, Refik. “Dindarlık, Hayat Memnuniyeti İlişkisinde Dinî Başa Çıkmanın Rolü Nedir? Emekliler Üzerine Bir Araştırma.” *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 16/1 (2016), 281-308.

- Balcı Arvas, Fatma. "Öznel İyi-Oлма Hali ile Dini İnançlar Arasındaki İlişki Üzerine Bir İnceleme." *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 26/2 (2017), 165-201.
- Baş, Nurgül - Altun, Fatma. "Ortaokul Öğrencilerindeki Gelecek Beklentilerinin Açıklanmasında Okula Bağlılık, Okul Yaşam Kalitesi ve Akademik Başarının Rolü". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 24/1 (15 Mart 2020), 197-213.
- Baynal, Fatma. "Erinlik (Ön Ergenlik) Dönemi Korku, Kaygı ve Din İlişkisi Üzerine Bir Araştırma". *Bilimname* 45 (2021), 261-299. <https://doi.org/10.28949/bilimname.937540>
- Baynal, Fatma. "Yetişkinlerde Dindarlık ve Ruh Sağlığı." *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 4/1 (2015), 206-231.
- Bayoğlu, A. S. - Puruçcuoğlu, E. "Yetiştirme Yurdunda Kalan Ergenlerin Gelecek Beklentileri ve Sosyal Destek Algıları". *Kriz Dergisi* 18/2 (2010), 27-39. https://doi.org/10.1501/Kriz_00000000316
- Beşer, Faruk. "Dünyevîleşmenin Tezahürleri ve Dünya-Ukbâ Dengesi". *İstanbul Müftülüğü Dergisi* 13 (2011), 28-31.
- Beyaz, R. - Kaldık, B. "Üniversite Gençliğinde Dindarlık ve Mutluluk İlişkisi: Tokat Gazi Osmanpaşa Üniversitesi Örneği." *Journal of International Social Research* 11/60 (2018), 622-632.
- Budak, Selçuk. *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2000.
- Büyük Kuşcu, Afra. *Gençlerde Anlam Arayışı ve Dindarlık İlişkisi*. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024.
- Çalışkan, Sema - Dilmaç, Bülent. "Ergenlerin Sahip Olduğu Gelecek Beklentisi, Umut ve Psikolojik İyi Oluş Arasındaki Yordayıcı İlişkiler". *Necmettin Erbakan Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi Dergisi* 3/2 (2021), 131-143.
- Çiftci, Necmettin - Sarman, Abdullah. "The Effect of Future Expectation on Happiness and Healthy Lifestyle Belief in Adolescents: A Structural Equality Model". *Sağlık Bilimleri Dergisi* 33/1 (2024), 138-144. <https://doi.org/10.34108/eujhs.1376049>
- Deniz, Mehmet Engin vd. "Ergenlerde Mutluluk Korkusu ile Gelecek Beklentisi ve Psikolojik Sağlamlık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". *Milli Eğitim Dergisi* 51/235 (2022), 2397-2416.
- Ege, Ahmet - Erbay, Ercüment. "Ergenlerin Gelecek Beklentilerinin Ekolojik Yaklaşımla İncelenmesi: Bir Karma Yöntem Araştırması". *Milli Eğitim Dergisi* 51/233 (2022), 97-125. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.766892>
- Eryücel, S. "Din Hizmetleri Çalışanlarında Dini Yönelim ve Psikolojik İyi Olma." *Journal of Turkish Studies* 12/10 (2017), 101-122.
- Glock, C.Y. "Dindarlığın Boyutları Üzerine." çev. M.E. Köktaş. *Din Sosyolojisi*. ed. Y. Aktay - M.E. Köktaş. 293-318. İstanbul: Vadi Yayınları, 2017.
- Gültekin, Elif Sena. *Lise Öğrencilerinde Sosyal Dışlanma Düzeyleri ile Gelecek Beklentileri ve Affetme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Gürsu, Orhan - Özokudan, Fatmana Semiha Önce. "Ergenlerde Dindarlık, Narsizm ve Özgüven". *Turkish Academic Research Review* 4/4 (2019), 439-454. <https://doi.org/10.30622/tarr.648729>

- Güven, Ömer Faruk. *Ergenlerde Sigara İçme Arzusu, Öz-Yeterlik ve Dindarlık İlişkisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Holm, N. G. *Din Psikolojisine Giriş*. çev. Abdülkerim Bahadır. İstanbul: İnsan Yayınları, 2004.
- Horozcu, Ümit. "Tecrübi Araştırmalar Işığında Dindarlık ve Maneviyat ile Ruhsal ve Bedensel Sağlık Arasındaki İlişki". *Milel ve Nihal* 7/1 (2010), 209-240.
- Hökelekli, Hayati. *Din Psikolojisi*. Ankara: TDV yayınları, 2010.
- Hökelekli, Hayati. *Din Psikolojisine Giriş*. İstanbul: Dem Yayınları, 2017.
- Iovu, M. B. "Adolescents' Positive Expectations and Future Worries on Their Transition to Adulthood". *Procedia-Social and Behavioral Sciences* 149 (2014), 433-437.
- Iovu, M. B. vd. "Constructing Future Expectations in Adolescence: Relation to Individual Characteristics and Ecological Assets in Family and Friends". *International Journal of Adolescence and youth* 23/1 (2018), 1-10.
- İkizoğlu, Musa vd. "Çalışan Çocukların Sorunları ve Geleceğe İlişkin Beklentileri". *Toplum ve Sosyal Hizmet* 18/2 (2007), 21-36.
- Karaca, Faruk. *Din Psikolojisi*. Trabzon: Eser Ofset Matbaacılık, 2015.
- Karaca, Faruk. *Dini Gelişim Psikolojisi*. Trabzon: Eser Ofset Matbaacılık, 2016.
- Karacoşkun, Mustafa Doğan. *Din Psikolojisi*. Ankara: Grafiker Yayınları, 5. Baskı., 2019.
- Karakaş, Ahmet Canan. "Manevi Zekanın İç Yönelimli Dindarlık, Affetme Esnekliği ve Öznel İyi Oluşla İlişkisi". *Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 1/1 (2017), 53-63. <https://doi.org/10.32711/tiad.350504>
- Karslı, Necmi. *Öfke Kontrolü ve Dindarlık İlişkisi (Erzurum Örneği)*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2011.
- Kartal, Bilal vd. "Lise Öğrencilerinde Şiddet Eğilimi ile Dini Başa Çıkma Durumları Arasındaki İlişki". *Artuklu Akademi* 12/1 (2025), 155-177. <https://doi.org/10.34247/artukluakademi.1625089>
- Kavun, Y. *Ergenlerde Dindarlık ve İnsani Değerler*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Kaya, Tayfur. *Ergenlerde Saldırganlık ve Dindarlık İlişkisi*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2020.
- Kılıçman, İlker vd. "Liselerde Öğrenim Gören Öğrencilerin Gelecek Beklentilerinin Yaşam Doyumu Üzerindeki Etkileri". *Anatolia Social Research Journal* 1/1 (2022), 91-105.
- Kızılgeçit, Muhammed. *Yalnızlık Umutsuzluk ve Dindarlık İlişkisi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2011.
- Koç, Mustafa. "Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri". *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1/17 (01 Aralık 2004), 231-238.
- Korkmaz, Sezai - Mehmedoğlu, Ali Ulvi. "Dindarlık, Siber Zorbalık ve Problemli İnternet Kullanımı İlişkisine Dair Nicel Bir Araştırma". *Dini Araştırmalar* 21/53 (2018), 35-54. <https://doi.org/10.15745/da.433507>
- McWhirter, Ellen Hawley - McWhirter, Benedict T. "Adolescent Future Expectations of Work, Education, Family, and Community: Development of a New Measure". *Youth & Society* 40/2 (2008), 182-202. <https://doi.org/10.1177/0044118X08314257>
- Mehmedoğlu, Ali Ulvi. *Kişilik ve Din*. İstanbul: Dem Yayınları, 2004.

- Nurmi, Jari-Erik. "How Do Adolescents See Their Future? A Review of the Development of Future Orientation and Planning". *Developmental Review* 11/1 (1991), 1-59. [https://doi.org/10.1016/0273-2297\(91\)90002-6](https://doi.org/10.1016/0273-2297(91)90002-6)
- Öztürk, Y. *Ergenlerde Dindarlık ile Öznel İyi Oluş Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Çarşamba Örneği)*. Çorum: Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Peker, Hüseyin. *Din Psikolojisi*. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 6. Baskı., 2011.
- Pesen, Ata. "A Research on Self-Efficacy and Future Expectations of Students in Vocational High Schools".
- Roberts, R. E. - Bengtson, V. L. "Relationships with Parents, Self-Esteem, and Psychological Well-Being in Young Adulthood". *Social Psychology Quarterly* 56/4 (1993), 263-277.
- Sağır, Rukiye. *Ergenlerde Dindarlık, Öz Denetim ve Hayat Memnuniyeti İlişkisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Samancı, Fatma Tuğba. *Ortaöğretim Öğrencilerinin Olumlu ve Olumsuz Mükemmeliyetçilik Özellikleri İle Gelecek Beklentisi ve Kariyer Kaygısı İlişkisinin İncelenmesi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Seginer, Rachel. "Adolescent Future Orientation: An Integrated Cultural and Ecological Perspective". *Online Readings in Psychology and Culture* 6 (2003). <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1056>
- Sezgin, Ahmet Kasım vd. "Lise Öğrencilerinde Hayatın Anlamı, Merhamet ve Sosyal Medya Bağımlılığının İncelenmesi". *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi* 45 (2024), 133-155.
- Şimşek, Hüseyin. "Future Expectations of High School Students In Southeastern Turkey: Factors behind Future Expectations". *Journal of Theoretical Educational Science* 5/1 (2012), 90-109.
- Şimşek, Hüseyin vd. "Lise Öğrencilerinde Gelecek Beklentisi ve Öz Güven İlişkisi". *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 19/Özel Sayı (15 Şubat 2022), 387-409. <https://doi.org/10.33711/yyuefd.1068626>
- Taş, Kemaleddin. "Dindarlığa Yüklenen Anlamlar: Üniversite Öğrencileri Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma". *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/2 (2010), 47-62.
- Taşdelen, Sibel. *Ergenlerde Olumlu Gelecek Beklentisi, Belirsizliğe Tahammülsüzlük ve Travma Sonrası Belirti Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*. Gaziantep: Hasan Kalyoncu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2024.
- Tatar, Mustafa. "Öğretmen Beklentisi". *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2/2 (2005).
- Tokur, Behlül. *Stres-Dindarlık İlişkisi Üzerine Bir Araştırma*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2011.
- Tuncer, Murat. "Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması". *Journal of Turkish Studies* 6/3 (2011), 1265-1275. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.2335>
- Türkön. *Ergenlerde (14-18) Bağlanma Stilleri ile Gelecek Beklentisi ve Öz-Denetim Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Kayseri Örneği*. Mersin: Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

- Türkön, Hatice. *Ergenlerde (14-18) Bağlanma Stilleri ile Gelecek Beklentisi ve Öz-Denetim Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Kayseri Örneği*. Mersin: Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Ulu, Mustafa - İkis, Mehmet. "Lise Öğrencilerinde Saldırganlık ve Din İlişkisi". *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 30/41 (2016), 75-96.
- Üstgüney, Gizem Sevde. *Lise Öğrencilerinin Psikolojik Sağlamlık, Algılanan Sosyal Destek ve Gelecek Beklentileri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*. Gaziantep: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Yapıcı, Asım. *Ruh Sağlığı ve Din: Psiko-sosyal Uyum ve Dindarlık*. Adana: Karahan Yayınları, 2007.
- Yapıcı, Asım. "Türk Toplumunda Cinsiyete Göre Dindarlık Farklılaşması: Bir Meta-Analiz Denemesi". *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/2 (2012), 1-34.
- Yapıcı, Asım. "Yeni Bir Dindarlık Ölçeği ve Üniversiteli Gençlerin Dinin Etkisini Hissetme Düzeyi: Çukurova Üniversitesi Örneği". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)* 6/1 (2006), 66-116.
- Yapıcı, Asım - Zengin, Zeki Salih. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Dinin Etkisini Hissetme Düzeyleriyle Psiko-Sosyal Uyumları Arasındaki İlişki". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)* 3/2 (01 Haziran 2003).
- Yavuzer, Haluk. *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 18. Baskı., 1999.
- Yavuzer, Haluk vd. "Günümüz Gençliğinin Gelecek Beklentileri". *HAYEF Journal of Education* 2/2 (2005), 93-103.